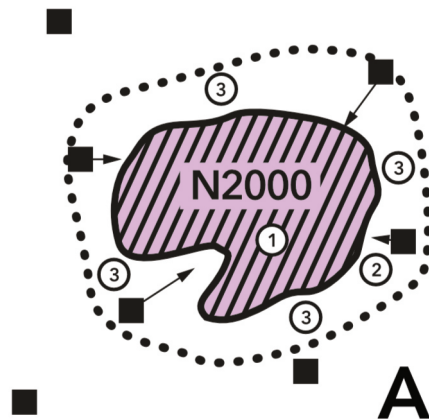

Transitie van het landelijk gebied: het Landgoedmodel

Het landelijk gebied staat in Overijssel een grote transitie te wachten. Tot actie dwingen de landelijke plannen voor herstel van natuur, de vermindering van stikstofuitstoot en -neerslag, de Kaderrichtlijn water (KRW), de bossenstrategie en vermindering van CO₂ uitstoot om klimaatverandering te stoppen. Gebiedsprocessen zijn gestart, nota's geschreven en uiteindelijk wordt het Provinciaal Plan Landelijk Gebied (PPLG) opgesteld. Het is niet raar dat menigeen door de bomen het bos niet meer ziet. In dit papier wil Overijssels Particulier Grondbezit (OPG) uiteenzetten hoe die transitie er volgens ons uit zou moeten zien, op een manier die zowel de landbouw als natuur recht doet. Wij noemen dit het **landgoedmodel**, omdat landgoederen al eeuwen lang aantonen dat dit kán. Stap voor stap zullen we onze visie uitleggen.

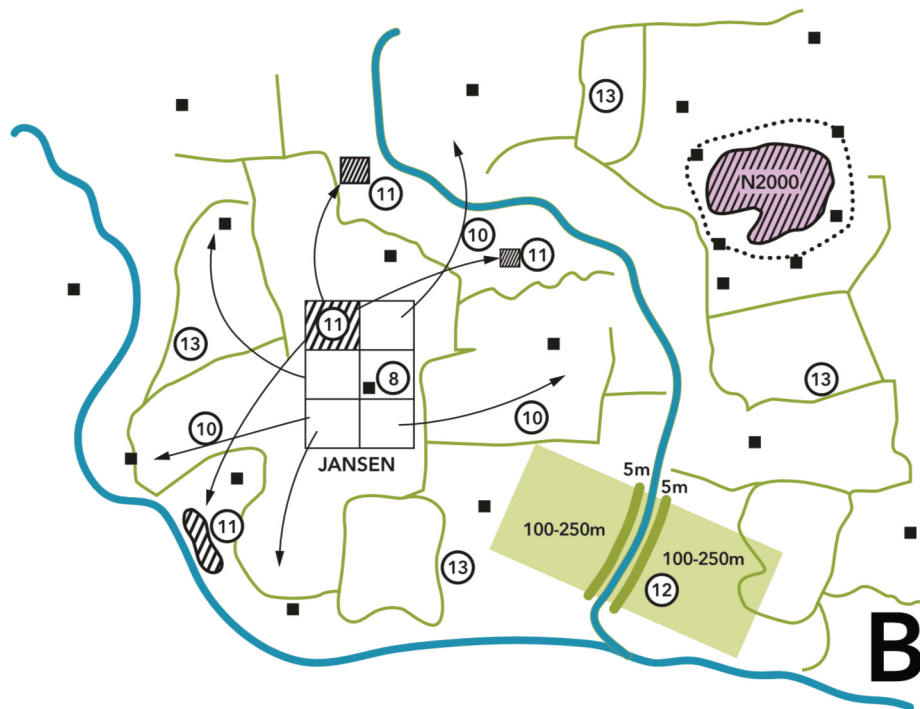
1. (afb. A) Het begon allemaal met de **Natura2000 gebieden** (N2000). Die zijn door het Rijk aangewezen als topnatuur en daar gaat het in veel gevallen niet goed mee. Voor een deel komt het door een te grote stikstofneerslag van boerenbedrijven. De zeldzame planten die daar groeien gedijen namelijk alleen op stikstofarme grond.

2. (afb. A) Rond die N2000 gebieden zijn vaak boerenbedrijven gevestigd. Het idee van de regering was dat die bedrijven verantwoordelijk zijn voor de achteruitgang van de N2000 gebieden.
3. (afb. A) Er moesten daarom rond alle N2000 terreinen 'overgangsgebieden' worden aangelegd, volgens het kaartje van minister Van der Wal (juni 2022). In deze zones worden de boeren gedwongen uitgekocht en de grond mag alleen extensief beheerd worden of afgewaardeerd naar natuur.
4. OPG heeft hiertegen een aantal bezwaren. Ten eerste is lang niet altijd aantoonbaar dat het boerenbedrijf dat zich naast een N2000 terrein bevindt ook

verantwoordelijk is voor de te hoge stikstofneerslag. Ten tweede kan dit bedrijf juist heel modern en economisch zeer rendabel zijn. Dat betekent dat het in staat is om grote milieu-investeringen te doen om met technische middelen (bv. met een mestvergister) de stikstofuitstoot te verminderen. Zo'n modern welvarend bedrijf uitkopen, is dus niet efficiënt omgaan met het geld.

5. Het model Aerius, dat gebruikt wordt om het verband tussen boerenbedrijven en stikstofbelasting van N2000 te beschrijven, suggereert een nauwkeurigheid die wetenschappelijk niet te bewijzen is. Het is realistischer om ervan uit te gaan dat boven het hele landelijke gebied een '**stikstofdeken**' ligt. Het maakt dan niet zoveel uit waar in een gebied een boerenbedrijf uitgekocht wordt, direct naast N2000 of 5 kilometer verder. Alle reductie van stikstofuitstoot draagt bij aan het doel.
6. **Er is meer natuur dan alleen N2000.** Eenzijdige aandacht voor N2000 (want dat moet nou eenmaal vanwege afspraken met EU en uitspraken van de rechter) doet ons vergeten dat het met de natuurkwaliteit in de rest van het buitengebied ook slecht gesteld is. In de jaren '50 was juist het boerenland de plek met de hoogste biodiversiteit. Graanverbouw, extensief beheer, een hogere waterstand en lagere veebezetting zorgden voor een rijke variëteit aan planten, insecten en weidevogels. Gedwongen door de markt zijn de boeren steeds grootschaliger en intensiever gaan werken, met als gevolg dat het grootste deel van het buitengebied inmiddels is omgevormd tot een natuurarm productielandschap met monoculturen van gras en mais. We kunnen niet terug naar de jaren '50. Maar we kunnen deze transitie van het landelijk gebied wel gebruiken om meer diversiteit in het **totale** buitengebied te brengen.
7. In het buitengebied bestaan grote moderne bedrijven, maar ook bedrijven waar de afgelopen jaren minder in geïnvesteerd is. Er zijn ook boeren die geen opvolgers hebben. Het is de verwachting dat in de komende 10 jaar vanzelf een aantal (30%) van de boeren gaat stoppen. Met het transitiegeld kan dit proces versneld worden en kan per deelgebied een aantal bedrijven warm gesaneerd worden.
8. (afb. B) Laten we het voorbeeld nemen van melkveehouder Jansen. Hij heeft 80 koeien en is 57 jaar. Zijn zoon is accountant en heeft geen ambitie om het bedrijf over te nemen. Dus op termijn denkt Jansen eraan te stoppen. Hij heeft na rijp beraad met zijn vrouw het gunstige aanbod van de provincie aangenomen om zijn

bedrijf te verkopen. Bovendien kan hij via een rood-voor-rood regeling na het afbreken van zijn stallen en schuren twee woonhuizen op het erf bouwen; een voor zijn zoon en een voor zijn dochter.

9. De mestrechten en grond van Jansen en andere uitgekochte boeren worden beheerd door de provincie om die weer te kunnen benutten voor het oplossen van knelpunten en reductie van stikstofuitstoot. De vrijkomende mestrechten worden in eerste instantie gebruikt om de PAS-melders te legaliseren. Als dat gelukt is worden de opgekochte mestrechten uit de markt gehaald ten behoeve van de reductie.
10. (afb. B) De grond van Jansen wordt weer verkaveld en doorgeleverd aan omringende boeren in hetzelfde deelgebied om daarmee hun bedrijf te extensiveren. De transitie van het landelijk gebied krijgt dus de vorm van een ruilverkaveling/landinrichting. Door uitruil van allerlei gronden kan de vrijkomende oppervlakte grond van Jansen ook landen op andere plekken in het deelgebied.
11. (afb. B) Wij stellen voor om een bepaald percentage (bijvoorbeeld 10%) van de door de provincie aangekochte grond te bestemmen tot '**boerenlandnatuur**' (landbouw anno 1950). Dat is een bestemming die tussen natuur en agrarisch in ligt. Agrarisch gebruik is toegestaan, maar met een beperkte mestgift (bv. 50 kg stikstof/ha), waardoor alleen extensieve bewerking zin heeft. Dit oppervlakte

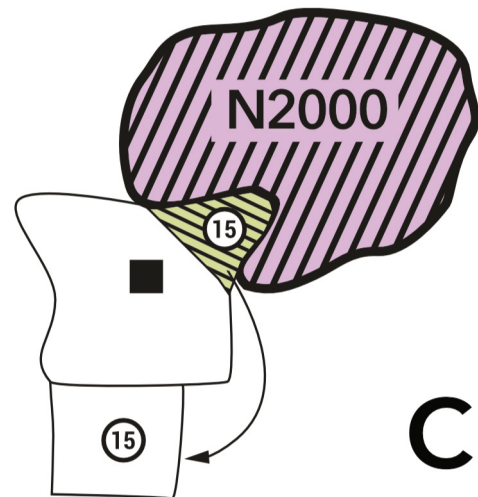
boerenlandnatuur wordt doorgeleverd aan een of meer boeren die daar belangstelling voor hebben. Weliswaar voor een veel lagere prijs dan pure landbouwgrond, maar met bijvoorbeeld een 30-jarig contract voor agrarisch natuurbeheer. In de verkaveling kunnen deze snippers (<1 ha) boerenlandnatuur overal verspreid in het deelgebied terecht komen en daarmee de monocultuur doorbreken en zo de biodiversiteit stimuleren. Dus niemand wordt verplicht om agrarisch natuurbeheer te doen, maar er zijn genoeg boeren die belangstelling hebben.

12. (afb. B) Naast de stikstofopgave is er ook nog de opgave voor de **Kaderrichtlijn water** (KRW). De waterkwaliteit in alle officiële waterlopen moet flink omhoog. Om te zorgen dat bestrijdingsmiddelen en mest uit de landbouw niet het beekwater vervuilen, moeten er rond de waterlopen bufferzones worden aangelegd waar gif spuiten en bemesten verboden is. In Den Haag circuleerden ideeën om bufferzones van 100-250 meter aan te leggen. In het kleinschalige landschap dat we in veel delen van Overijssel kennen, leidt dit ertoe dat een enorm oppervlak aan landbouwgrond niet normaal gebruikt kan worden. De Haagse ideeën zijn afgeleid van een rekenmodel uit Wageningen en een eigen leven gaan leiden. Volgens ons schieten ze het doel geheel voorbij. Voor het voorkomen van uitspoeling van gif en mest naar de waterloop is een bufferzone van 5 meter aan beide oevers (zoals bij nitraatrichtlijn) voldoende. Wanneer zulke bufferzones beplant worden en extensief beheerd, zou dit beloond moeten worden met een betaling voor ecosysteemdiensten. Ook deze bufferzones langs waterlopen zorgen voor een doorbreking van de monocultuur in het buitengebied en stimuleren de biodiversiteit.
13. (afb. B) Naast de blauwe dooradering zou ook een **groene dooradering** de monocultuur van het landelijk gebied kunnen doorbreken en de biodiversiteit kunnen stimuleren. Dan denken we aan heggen, houtwallen en bosjes die ruimte bieden aan tal van soorten planten en dieren. Aanleg en onderhoud wordt beloond met betalingen voor ecosysteemdiensten (contracten van 30 jaar). De groene en blauwe dooradering en de snippers boerenlandnatuur zouden verspreid moeten liggen over het buitengebied en de stapstenen moeten vormen tussen de grotere natuurgebieden zoals N2000 en Natuurnetwerk Nederland. Voor boeren zijn de deze drie soorten natuur belangrijk, want om de maximale € 400

per ha Europese subsidie (gouden standaard) te krijgen moeten zij onder meer ook natuur in hun bedrijfsvoering hebben.

14. Met de **Bossenstrategie** wil het Rijk het oppervlakte bos in Nederland laten toenemen. Dit kan alleen maar ten koste gaan van landbouwgrond en die hadden we juist hard nodig om de landbouw te extensiveren en meer grondgebonden te maken. Het is verstandig om de beplante bufferzones van de beken te laten meetellen als bos, zodat er twee vliegen in een klap worden geslagen. Het Rijk wil die echter pas laten meetellen als ze aan beide kanten 35 meter breed zijn. Dat leidt weer tot een groot ruimtebeslag ten koste van de landbouw. Hierover is het laatste woord nog niet gezegd.

15. (afb. C) Tot slot zullen er soms aan de randen van N2000 terreinen maatregelen moeten worden genomen en dat gaat niet altijd op vrijwillige basis. Het kan echter niet zo zijn dat een boer die grond heeft naast Natura2000 te maken krijgt met verhoging van het waterpeil of beperking van het gebruik en dan maar tevreden moet zijn met een schadevergoeding voor waardevermindering van de grond.

Aangezien de transitie de vorm krijgt van een **landinrichting**, kan hierbij de ruilverkavelingssystematiek gebruikt worden. Wanneer een boer bijvoorbeeld 5 hectare grond bezit pal naast N2000 en die grond dringend nodig is als overgangsgebied, dan dient hij altijd gecompenseerd te worden met 5 ha landbouwgrond van dezelfde kwaliteit aansluitend aan zijn andere grond.

16. Als de bovenstaande principes worden toegepast, biedt de transitie kansen om niet alleen de natuurkwaliteit van de N2000 terreinen maar ook de biodiversiteit in het hele buitengebied te vergroten en tegelijkertijd de landbouw te verduurzamen en weer toekomst te geven. **Een landgoed als Twickel laat nu al zien dat dit een realistisch perspectief is.**

Om dit in geheel Overijssel te realiseren moeten we van het Rijk eisen dat het komt met een aantal regels voor de transitie. De volgende zaken dienen minimaal geregeld te worden:

- **Aantal grootvee-eenheden (GVE) per hectare:** gewoonlijk wordt ervan uitgegaan dat bij 2,2 GVE een boer grondgebonden is. Veel melkveebedrijven zitten met hun veestapel daarboven. Het Rijk zou kunnen bepalen dat boeren die op 2,2 GVE / ha zitten geen extra verplichtingen opgelegd krijgen. Wie meer dan 2,2 GVE heeft, krijgt de verplichting om zijn stikstofuitstoot omlaag te brengen. Dat bevoordeelt de boeren die nu ook al extensief zijn en maakt het voor de anderen aantrekkelijker om te extensiveren.
- **Salderingsregels:** iemand kan de mestrechten kopen van een stoppende boer en dan zelf meer vee gaan houden. De bedoeling is dat bij zulke transacties een deel van de mestrechten wordt afgeroomd, zodat de totale hoeveelheid mestrechten en de stikstofuitstoot verminderd wordt. Het Rijk moet het percentage van de afroaming aangeven.
- **Fiscale afrekening:** volgens de huidige regels moet een boer na het beëindigen van het bedrijf met de fiscus afrekenen. Het zou betekenen dat een boer die nu uitgekocht wordt meteen daarna het geld weer kan afdragen aan de fiscus. Onder die voorwaarden zal er weinig belangstelling zijn voor vrijwillige uitkoop.

Meer weten? Neem contact op met de staf van OPG (Joukje Bosch en Machtelij Tempelman) opg@grondbezit.nl • 0570-605973 • www.grondbezit.nl/opg

Overijssels Particulier Grondbezit in cijfers

Het OPG heeft in totaal 260 leden • Ca 40.000 hectare is het totale grondbezit van onze leden • Dit is 11% van het totale landoppervlak van Overijssel • Ca 16 hectare per 1000 inwoners van Overijssel is bos en natuur van onze leden, vrij toegankelijk voor publiek • Ca 17.000 hectare landbouwgrond wordt door onze leden bewerkt of verpacht aan boeren, meerendeels t.b.v. melkveehouderij • Dit is 7% van het totale areaal landbouwgrond in Overijssel • Ca 18.000 hectare bos en natuurgebied wordt door onze leden beheerd • Dit is bijna 53% van het totale bos en natuurgebied (exclusief water) van Overijssel • Minstens 1500 kilometer openbaar toegankelijke paden lopen over NSW landgoederen in Overijssel.

